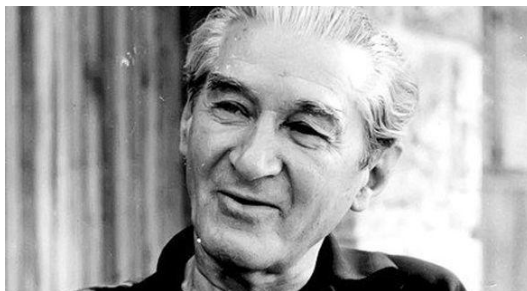

Тајне архиве Србије: Непозната писма Црњанског Андрићу

Од Новости -

29 децембра, 2013

– “Новости” прегледале досад необјављену преписку двојице великана српске књижевности. Сведочанства о приватном животу и личним недоумицама. Белешке о љубавима, лепим женама, кафанским свађама.

Од свих нас Црњански је једини рођени писац, искрен је био наш нобеловац.

Иво Андрић и Милош Црњански између два рата били су велики пријатељи.

Андрић је волео стихове Црњанског, док је он био одушевљен збирком “Екс Понто”.

Црњански је написао песму “Етеризам” посвећену Андрићу, а Андрић је написао песму “М. Ц”, са иницијалима Милоша Црњанског.

О њиховом пријатељству сведоче и писма Црњанског Андрићу, која се чувају у Архиву САНУ. Ваљало би их се у години јубилеја – стодвадесетогодишњице од рођења Милоша Црњанског присетити.

У личном фонду Иве Андрића, под инвентарским бројем 1627, чувају се 74 писма, разгледнице и телеграма, које је Црњански писао свом колеги и пријатељу, а “Новости” добиле да прегледају.

Писма сведоче о приватном животу и личним недоумицама Црњанског, о настајању њихових дела, савременицима, али и о уметничком сазревању две књижевне громаде.

Купујте жене

У једном писму Црњански поручује Андрићу да се не заљубљује:

– Охол сте човек, а те лако варају.

Примате за готово и што није познато.

Него купујте жене.

То је најбоље за здравље, као добар ручак и каква безбрижност!

Не жените се пак, никако – то вам је као кад имате мало дете.

Брига.

(Ово свакако молим да не испричате никако Види)

Први пут Црњански је писао Андрићу 1919. године. Били су тек на почетку – признати, али с првом књигом, односно другом у припреми. У својим младићким епистолама Црњански говори о љубавним пословима, лепим женама Београда, кафанским свађама, али и издавању првих дела.

– На јесен даћу вам једну драму (претпоставља се да је реч о поетској комедији “Маска” п. а.), па ту преведите, па да је дају у Риму, па да добијемо лире, па да идемо у Јапан.

Нећу вас заборавити – пише Црњански.

– Знао сам да ћу вас у даљини јако волети. Чистији сте, ја вас љубим. Живим као и пре, мало више сам сам, јер ми испити стоје за вратом. Још ми је необично да сте у Риму и далеко. Ја вас видим како лупајући штапом о плочник идете по оним улицама и увече кад се враћам кући, ја сам с вама. Не волим да разговарам са вама, крај оних које волим, ћутим. И гледам их.

Да је Андрић на почетку своје дипломатске каријере испунио честу молбу Црњанског, можда би животни пут одвео на другу страну писца “Сеоба”, “Лирике Итаке”, “Дневника о Чарнојевићу”...

– Нађите ми какво место у Риму, макар у каквој трговини, мислите о овом озбиљно – пише Црњански.

Андрић се не обазире на његову жељу да новац зарађује за пултом у продавници, а писање остави за “неко слободно време”. Пише Црњанском да је у Риму много сам:

– Добро ми је. Учим без престанка. Учим. То је реч која карактерише сада мој положај. Овде је пролеће са наглим кишама, лепим женама, главобољом и финансијским бригама.

Црњански одговара Андрићу да му је ужасно досадно и да га једино држи – фудбал:

– Опет га играм и то изврсно. Овог месеца имаћемо главну утакмицу за првенство. Зрак, весели младићи, зелена трава, игра и победе. Иначе је све по старом. Не знам куда ово води. Ви бар имате да гледате, а и ја бих у Риму био миран, јер ја сам миран само кад ми се очи смире. Овде је све бљутаво сад. Нити се може радити, ни сањати. Немате појма колико је сад овде измета. Једино ме лађе, шуме, излети и љубав спасава. Осећам све ближе једног дана учинићу неку лудост. Горим, а немам за кога да изгорим.

Споменик Принципу

Црњански је Први светски рат провео у аустријској униформи и његова рана дела носе дубок траг тог искуства.

Говорио је да су и он, и Андрић, и Крлежа били у аустријском копорану,

а срцем с друге стране и да је та противречност родила добру литературу.

Иста та супротност уредила је да, као аустријски војник, Црњански буде на погребу

Франца Фердинанда, али и да, нешто касније, напише песму посвећену Гаврилу Принципу.

У Андрићевом личном фонду чува се и рукопис те песме (“Принциповом Споменику”), која је објављена у “Лирици Итаке” под насловом “Спомен Принципу”.

Црњански је најчешће ословљавао Андрића са “Драги Пријатељу”, а писма завршавао са “Здрави Ваш Црњански”.

Честа тема су кафанска дружења са Станиславом Винавером, Симом Пандуровићем, композитором Милојем Милојевићем, књижевником и сликаром Сибетом Миличићем...

– Све је по старом. Винавер једе Милоја. Сибе једе са мном на вашем столу у кафани “Слобода”. Они који су од вас узајмљивали, сада узајмљују од мене. Иначе је Београд пун кавана и ништа више – пише Црњански.

Црњански пише Андрићу и о првим годинама живота са Видом Ружић (касније Црњански), која је важила за једну од најлепших жена Београда. Они који су их познавали говорили су о њима у једнини, јер их је неотуђива љубав спојила.

У Андрићевој заоставштини сачувана је позивница коју је 15. 8. 1921. Црњански послао: “Част ми је јавити вам, да сам се верио са госпођицом Видом Ружић из Београда”.

– Ко зна шта ће још из тога бити, можда чак и женидба – нешто касније пише Црњански из Дубровника. – Засад имам само тешке непријатности. Мене ће Министарство и фамилија моје веренице лако могуће довести до самоубиства.

Видина породица није одобравала ову љубав. Нарочито њен стриц, Жарко Ружић, који је братаницу обећао једном краљевском официру. Постоји прича да их је, не знајући како да их раздвоји, на Славији једно вече сачекао са мотком! Црњански је некако избегао тучу.

Да би смирила бес породице, Вида је тада одлучила да оде у Париз. На уласку у воз Милош јој је обећао да ће јој писати, а онда је неочекивано понудио кућу у Панчеву “на добош” и већ сутрадан се придружио Види у Паризу. Ипак, породичне перипетије претиле су у једном тренутку да униште све...

Обешен за ноге

На полеђини једног писма Црњанског налази се Андрићева белешка:

– Толико је мој положај у свету неприродан – оно на шта мислим кад сам сам и оно што радим и говорим кад сам с људима да после сваког додира с људима падам као покошен и дрхтим у болу и бесаници док кроз мене непрестано пролазе и понављају се, као слова реклама које не светле, све речи које сам преко дана упио.

Да не бих више мучио ту муку која постаје неподношљива, ја забрањујем себи да се сећам. Тако још увек живим, али у неприродном и болном положају, отприлике као неко ко је обешен за ноге.

(у ноћи 1-2. Фебруар 1930)

– Моја веридба, лако може бити, поквариће се. У том случају гледаћу да одем у иностранство ради “туге” због “растанка” – писао је Андрићу из Мостара 4. 9. 1921, док је био на војној вежби. – У Мостару ми није добро. У војсци зло. Свеједно.

Мостар је одвратан и смрди по турски.

Мостарске дане Црњански највише проводи са Алексом Шантићем.

Ти сусрети на њега оставили су јак утисак. По повратку у Београд, запошљава се као професор гимнастике у панчевачкој гимназији. О томе Андрићу, који је премештен у Румунију, пише:

– Можете мислити ко све данас није наставник. Дајем вам реч да ако останем само годину две у гимназији, нећу написати више никакве “Суматре”. Ви у Италији нисте били склони да лако верујете мојим јадиковањима.

Сада мислим да и вама у Букурешту није баш добро.

Сем ако ви нисте, неки суматраистички узрок свим венчањима на свету?

Пазите кад остарите, то ће вам теже ићи од руке.

О свом новом намештењу Андрић пише пријатељу: “Не верујем да ће ми тамо бити добро, али ваља ићи. Без жалости остављам Рим и без веселја идем на ново место.”

Нешто новија писма (1925-1931) показују Црњанског као зрелог писца, који храбро улази у књижевне полемике. Тих година креће и у дипломатију.

– Што се мене тиче, ја сам најпосле решио – или ћу за кратко време коначно прећи у новинаре, редакцију или ћу вам постати колега. Видећемо. Од књижевника Густав Крклец иде за аташеа за штампу у Варшаву.

Тако бар он каже. Тамо ће се склонити, јер му је Београд додијао. Овамо се вратио Добровић, врло неинтересантан – пише Црњански.

Тих година Црњански благо критикује Андрића што му ретко пише. Каже да је навикао са Видом да га спомиње као “нашег Турчина, који ужива света и коме је све равно”.

– Изгледа да сентименталне ствари или путовања утичу на вас толико да ућутите. Занемели сте целом свету, па и мени – пише му из Берлина.

– Зар у Шпанији, па немате времена да ми бар коју реч напишете? Знате колико би ме занимало да о томе бар, кад нећете о себи, нешто чујем. Берлин само замара, страхан је.

Убоги Немци, ни за шта нису.

У фонду су сачуване и разгледнице које говоре о пажњи аташеа за штампу и његовој потреби да често вицеконзулу и помоћнику иностраних послова показује своју наклоност и да га срдачно поздравља.

Преписка између двојице писаца је прекинута 1939. године и пауза је трајала све до формалног телеграма поводом смрти Андрићеве супруге Милице 1968. године.

Овај запис, мало измењен унет је у “Знакове поред пута” (Сабрана дјела, Сарајево 1981, стр. 210)